

ÂŞIK PAŞA

Kemal YAVUZ*

ÖZET

Bu çalışmada 1272 yılında Kırşehir yöresindeki Arapkir'de doğan Aşık Paşa ele alınmıştır. Baba İlyas'ın oğlu Muhlis Paşa'nın oğludur. Aşık Paşa babasının vasiyeti üzerine Şeyh Osman tarafından en iyi şekilde yetiştirilmiş, zahiri ve bâtinî ilimleri öğrenmiştir. Devrinin önde gelen bilginlerindedir. 3 Kasım 1332 tarihinde vefat etmiş olup, türbesi Kırşehir'dedir.

Türk diline çok büyük önem verir ve devlet için dilin önemini eserlerinde vurgular. Onun en büyük eseri 10613 beyitten meydana gelen Gârib-name'dir. Fâkr-name, Vasf-ı Hâl, Hikâye ve Kimya Risalesi gibi eserlerinin yanında bazı küçük çapta eserleri de vardır.

ANAHTAR KELİMELER

Aşık Paşa, Kırşehir, Garib-nâme, Türk Dili

ÂŞIK PAŞA

ABSTRACT

The main concern of this study is Aşık Pasha who was born in 1272 in Arapkir of Kırşehir Region. He is the son of Muhlis Pasha the son of Baba İlyas. Due to his father's wish and will, he was well educated by Şeyh Osman and he had a good knowledge of physical and spiritual sciences.

He was the famous scientist of his age. He died in 1332, and his tomb is in Kırşehir.

He gave enormous importance to Turkish language and emphasized the importance of language for the state in his works. His most significant work is Garib-nâme which consists of 10613 couplets. Besides his works such as Fakr-nâme, Vasf-I Hâl, Hikâye and Kimya Risalesi, he has some other minor studies.

KEY WORDS

Aşık Paşa, Kırşehir, Garib-nâme, Türk Dili

---

* Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyat Bölümü Öğretim Üyesi.

Asıl adı Ali'dir. 1272 yılında Kırşehir yöresindeki Arapkir'de doğmuştur. Babası Muhlis Paşa Baba İlyas'ın oğludur. Şeyh İlyas da denilen Baba İlyas Horasan'dan Anadolu'ya göç etmiş, önde gelen din âlimi, Sünnî bir mutasavvıftır. Bu sebeple öğrencileri gitgide çoğalmış, Sultan I. Alaeddin Keykubat'ı bile endişeye düşürmüştür. Ancak bu hükümdar yaptığı araştırmalar sonucunda Baba İlyas'ın insanların eğitim ve öğretimindeki hizmetini görmüş ve takdir etmiştir.¹ Anadolu'da bulunan bazı Hıristiyanlar da bu öğrenciler arasına girmiştir. Bunlardan biri de Baba İshak'dır. Karamanlı bir Rum çocuğu veya Kefersudlu (Malatyalı) bir Hristiyan olan Baba İshak, kötü emeller besleyen bir kimsedir. Görünüşte Baba İlyas'ın öğrencisi gibi olmasına rağmen o, bir Rum devleti kurma emelindedir. İşte Baba İlyas'a bağlı kimseleri bu yolda kandırarak Anadolu'daki isyanların ilkinin başlatmıştır.² Hâl böyle olunca bu harekete karşı çıkan Baba İlyas, isyandan vazgeçmesi için bu ikiyüzlü müridine haber göndermişse de kıyım devam etmiştir. Bunun üzerine "*ey İshak kurtuluşa erme, kolundaki kuvvet düşsün*" diye bedduada bulunup ilenmiştir.³ Elvan Çelebi'nin verdiği bilgiye göre baş kaldıran bu topluluk, bellerinde zünnâr kuşanan kimselerden oluşmuştur. Buna göre Baba İshak, kendisine bağlı aldatılmış kimseler ile etrafına topladığı Hıristiyan güçleri de alarak isyan etmiştir. Baba İlyas, bu harekete asla katılmamış, ancak ayaklanma sebebi ile öldürülmüştür.

Baba İlyas'ın Ömer, Yahya, Mahmud ve Muhlis adında dört oğlu olmuştur. Âşık Paşa bunlardan Muhlis Paşa'nın oğludur. Muhlis Paşa Mısır'a gitmiş ve Melik Zahir'in teveccühünü kazanmıştır. II. Gıyâseddin Keyhüsrev zamanı olan ve adaletsizliğin alabildiğine hüküm sürdüğü bu devirde Muhlis Paşa iftiralara uğramıştır. IV. Kılıçarslan'ın 1266 yılında Sultanhanı'nda boğularak öldürülmesine de şahit olmuştur.⁴ Daha sonra Kırşehir'e gelen Muhlis Paşa babasının öğrencilerinden Şeyh Osman'ı

¹ Elvan Çelebi, *Menâkıbü'l-Kudsiyye*, haz. İ. Erünsal-A. Yaşar Ocak, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1995, s. 52,54,139.

² Elvan Çelebi, *Menâkıbü'l-Kudsiyye*, haz. İ. Erünsal-A. Yaşar Ocak, s. 52,54,139; Kemal Yavuz; *Âşık Paşa, Garib-nâme* I/1, Türk Dil Kurumu Yayınları: 764/I, İstanbul 2000, s. XIII-XVIII.

³ Kemal Yavuz, age. s. XIII; Elvan Çelebi, age., s.52, 54,139.

⁴ M. Tulum, *Elvan Çelebi'nin Menâkıbü'l-Kudsiyye Adlı Eserinin İkinci Baskısı Münasebetiyle III*, Türk Dünyası Araştırmaları, S.106, Şubat 1997, İst., 1997, s.3.

zaviyesinde ziyaret ederek oğlu Âşık Paşa'yı yetiştirip kızıyla evlendirmesini vasiyet ettikten iki yıl sonra 1274 yılında vefat etmiştir. Âşık Paşa, idarenin zayıfladığı, Moğol zulmünün gitgide arttığı, idarî kargaşa ve çekişmelerin çok olduğu bir zamanda doğmuş ve ömrünü bu hadiseler içinde geçirmiştir. Onun öğrenimi ile ilgilenen Şeyh Osman, Âşık Paşa'nın en iyi şekilde yetişmesini sağlamıştır. Böylece o zahirî ve batınî ilimlerde yetişmiştir. Âşık Paşa'nın çocukluğu o devirde önemli bir kültür merkezi olan Kırşehir'de geçmiştir. Ayrıca o Arapça ve Farsça yanında Ermenice ile İbranice'yi de öğrenmiştir. Kendi verdiği bilgilere göre Hızır da ona hocalık etmiştir.⁵ Böylece ledünnî ilmi öğrenmiştir. Bu münasebetle oğlu Elvan Çelebi onun için; velilerdeki zevkler fena makamına ulaşma ile, gafletten uzak olarak her an Hakk'ı hatırlama ve uyanıklık hâli yanında kendinden geçme durumunu Âşık Paşa'nın bizzat yaşadığını söyler.⁶ Ayrıca Âşık Paşa'nın iç ve dış güzelliğe sahip bulunduğunu; güler yüzlü, iyi ahlâklı ve iyiliklerde herkesten önde geldiğini bildirir. Devrinin önde gelen bilginlerinden olması sebebiyle bütün müşkileri çözmektedir. Kaynaklara bakılınca Âşık Paşa ile ilgili olarak pek fazla bilginin bulunmadığını görürüz. Latifi (ö.1582) onun yalnız Sultan Orhan devrinde yaşadığını belirtir. Ayrıca onu arif, veli ve tarikat yolunda önde gelen bir âlim olarak gösterir. Aslen Horasan'dan geldiğini, Hacı Bektaş ile çağdaş olup görüşüklerini de zikreder.⁷ Müstakimzade Süleyman Sadeddin Efendi de Latifi'yi doğrulamaktadır. O, Baba İlyas-ı Horasanî'nin Amasya'ya geldiğini, Amasî nisbesiyle anıldığını, oğlu Muhlis Paşa'nın Kırşehir'de yerleştiğini, Âşık Paşa'nın burada doğduğunu ve bunların Hanefî mezhebinde olduklarını zikr eder. Ayrıca Âşık Paşa'nın 1332/733 yılında 63 yaşında vefat ettiğini, *Maarif-nâme* adında Türkçe manzum bir eserinin bulunduğunu ve Hacı Bektaş-ı Veli'nin halifesi olduğunu ve bu yolun Nakşilik'in Yesevî'ye dayanan bir kolunu teşkil ettiğini, Mecdi'ye dayanarak verir.⁸ Âşık Paşa, Latifi'nin zikrettiği şekilde yalnız Sultan Orhan devrinde yaşamaz, 1272 yılında doğduğuna göre çocukluğu III. Gıyaseddin Keyhüsrev (1266-1284),

⁵ Kemal Yavuz, *Âşık Paşa Garib-nâme*, I/1, s.XXX.

⁶ Elvan Çelebi, *Menâkıbü'l-Kudsiyye*, s.120-121.

⁷ Latifi, *Tezkire-i Latifi*, Dersaadet İkdâm Matbaası, İst., 1334, s.44-45.

⁸ Müstakîm-zade Süleyman Sadeddin Efendi; *Mecelletü'n-Nisâb*, Kültür Bakanlığı Yayınları/2355, Tıpkıbasım, Ankara/2000, v.177b/19-23, 308a/16-21, 458a.

gençlik yılları II. Mesud (1284-1296 , 1302-1310) ve III. Alaeddin Keykubat (1298-1302) zamanlarında geçmiştir. Olgunluk devrini Osman Beğ (ö.1326) zamanında yaşayan Âşık Paşa ömrünün son yedi senesini de Orhan Beğ devrinde geçirmiş ve 3 Kasım 1332 (13 Safer 733) tarihinde vefat etmiştir.⁹ Türbesi Kırşehir'dir. Bu durumda o, üç Selçuklu ve iki Osmanlı hükümdarı olmak üzere beş sultanın saltanat zamanlarında ömür sürmüştür. Bu ömür içinde tahsiline Kırşehir'de devam etti. Süleyman-ı Türkmânî'den tasavvuf dersleri aldığı gibi Kayınpederi Şeyh Osman'ın derslerinde yetişti. Devrinin siyasî şahsiyetleri yanında âlim ve şeyhleri ile temas kurdu; Hacı Bektaş-ı Veli'nin öğrenim halkasında bulundu ve onun halifesi oldu.. Osman Gazi'nin istiklalini ilânı sırasındaki törenlere katıldı. Kırşehir'in Osmanlı topraklarına geçmesinde büyük rol oynadı. Burada açtığı zaviyede ilim öğretti. Kırşehir beyi tayin edildi.¹⁰ Ayrıca Mısır'a elçi gittiği ve Anadolu valisi Timurtaş Paşa'nın veziri olduğu rivayetleri de vardır. Bu, yabana atılmaması gereken bir görüştür. Çünkü Âşık Paşa, Peygamber'in miracını anlattığı bölümde Kudüs şehrini, özellikle Mescid-i Aksa ve Kubbetü's-Sahrâ gibi yerleri görerek dile getirmiştir. Bu yönü ile onun, ele aldığı mekanı en iyi şekilde canlandırdığı bir gerçektir. Buradan şairimizin Mısır'a giderken Kudüs'den geçtiği de anlaşılmaktadır.¹¹

Âşık Paşa'nın en önemli vasfı devrinin bir ideoloğu olmasıdır. Bu yönü ile ele alındığı takdirde Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarında kendine düşen görevi en iyi şekilde yerine getirmiştir. O, yeni Türk devletinin kuruluşunda temel meseleleri öne süren ve fikirler getiren bir bilgidir. Bu açıdan bakıldığı takdirde Âşık Paşa işe Türkçe'den başlar.

⁹ Elvan Çelebi, *Menâkıbü'l-Kudsiyye* s.132-134.

¹⁰ Enver Behnan Şapolya, *Kırşehir Büyükleri* , San Matbaası, Ankara 1967, s.14-15.

¹¹ Kemal Yavuz, *Âşık Paşa, Garib-nâme* , II/2, s. 495 vd.

Türkçe için fikirler getirir.¹² Bir devlet için dilin önemini belirtir. O bu noktadan işe başlamakla bir bakıma geçmişin hatalı yolunu da kapatmış olur. İdare meselesinde hükümdarın başta asalet, bilgi, vücut sağlığı, cesaret, cömertlik ve vefa duygusu gibi özelliklere sahip olması gerektiğini söyler. Askerin ne şekilde yetiştirilmesi, gerektiğini, ordunun teşkilini, onlara gerekli harp aletleri ile silahlarını zikr eder.¹³ Ayrıca halka yol gösterir. Gerçek insanın nasıl olması gerektiğini anlatır. Zaten ömrü, açtığı zaviyesinden de anlaşılacağı üzere, hep öğrenci yetiştirmekle geçmiştir. Diğer yönden insanları başlıca üç bölükte verir ve her bir bölümü üstün, orta ve aşağı olmak üzere ele alır. Ona göre dokuz çeşit insan vardır.

Âşık Paşa, iyi bir tahsil görmesinin yanında çok geniş düşünmesi ile de dikkat çeker. Eserinde Türk kültürünün bütün devirlerine gider gelir. İfade ve bilgi olarak Orhun Abideleri'ne, *Kutadgu Bilig'e*, Dede Korkut'a, *Mesnevi'*ye ve Yunus'a giderken, bazı sözleri ile Süleyman Çelebi'yi yönlendirir ve *Mevlid'*in temelini olurtur.¹⁴ Âşık Paşa'nın tesiri yalnız Süleyman Çelebi'de görülmez. O edebiyatımızda Yusuf ile Zeliha, Leylâ ile Mecnun gibi aşk hikayelerinin de ilk yazarlarından. Ayrıca miracnâme ve mevlid gibi türlerin yazılmasında da öncülük eder. Yine gül ve bülbül konusu da Türk edebiyatında çok işlenmiştir. Âşık Paşa, çağdaşı Gülşehrî'ye paralel olarak, gül ve bülbülün hâllerini eserinde aşk içinde vermiştir. Bu konu daha sonraları tek bir eser şeklinde şairlerimiz tarafından işlenecektir. XVI. yüzyılın önde gelen mesnevi

---

¹² Kemal Yavuz, *XIII-XVI. Asır Dil Yadigarlarının Anadolu Sahasında Türkçe Yazılış Sebepleri ve Bu Devir Müelliflerinin Türkçe Hakkındaki Görüşleri*, Türk Dünyası Araştırmaları, Aralık 1983, İstanbul, 1983, s.9-57 / Kemal Yavuz, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Devrinde, Âşık Paşa'nın Dil Üzerine Düşünceleri ve Garib-nâme'sinde O Devir Dili ile İlgili Bazı Dikkatler*, Uluslar Arası "Osmanlı Türkçesi Öncesi: Eski Türkiye Türkçesi" Toplantısı, 3-4 Aralık 1999, Türk Dil Kurumu – Fransız Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 1999.

¹³ Kemal Yavuz, Osmanlı Devletinin Kuruluş Yılları Şairlerinden Olan Âşık Paşa'da Ordu Fikri ve Alp Tipi, *Osmanlı 9*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s. 554-566.

¹⁴ Kemal Yavuz, *Osmanlı Devletinde İlk Manzum Eserler ve Mevlid*, Osmanlı Dünyasında Şiir, Uluslararası Sempozyumu, 19-22 Kasım 1999, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 1999.

şairlerinden Kara Fazlî bunların başında gelmektedir.¹⁵ Âşık Paşa, Hz. Hızır'ın hayatını anlatmakla ayrıca menkıbe türü içinde yine ilk sırada yer alır.¹⁶

Bunlardan başka olarak, şairimizin her hadiseye ibret gözü ile bakması ve insanı olayların arkasını görmeye davet etmesi insanı hikmet tarafına çeker. Bu bakımdan Âşık Paşa hikemî edebiyatın da başında yer alır. Onda akıl, gözlem, düşünme ve hayatı bu açıdan görme esastır. Böylece edebiyatımızda Ahmedî 'de (ö.1413) yer alan hikmet konusu, daha sonra XVII. yüzyılda Nabi (ö.1712) ile ortaya çıkıp bir ekol şeklinde Rami Mehmed Paşa (1654-1704) ve Koca Ragıp Paşa (ö. 8 Nisan 1763) ile devam ettirilir. O böylece hikemî edebiyatın da çığırını çeken ilk şairdir.

Aslında Âşık Paşa ile edebiyatımızda dolaşmak mümkündür. Onun bir beyti bile başta Sultan Ahmet olmak üzere, Aziz Mahmut Hüdai gibi tekke veya tasavvufî Türk edebiyatı içinde çeşitli ilahîlerin yazılmasına yol açarken, XVIII. yüzyıl şairlerinden Müştak Baba (ö. 1833) gibi divan şairlerinin gazellerinde redif veya nakarat şeklinde yer alır ve bütün bir şiir boyu devam eder. XIX. yüzyıla girdiğimiz zaman ise aynı mısralar Abdurrahman Sami Paşa tarafından Fuad Paşa'nın türbesine yeni bir şiir içinde işlemiş olarak görülür.¹⁷

Âşık Paşa ayrıca öğütlerde bulunur; ana, baba hoca ve esnaf velisi olan ahîlerden dua almayı tavsiye eder. Bunlara hizmeti, sözlerini dinlemeyi, ilim öğrenmeyi, özellikle hoca eşiğinde kul olmayı, doğruluğu ve ihlas sahibi olmayı, halkın sıkıntılarını yüklenip gidermeyi, malı mülkü insanların faydalarına harcamayı, gelenle gidenle ilgilenmeyi ve

¹⁵ Nezahat Öztekin, *Gül ü Bülbül*, Fazlı, basılmamış doktora tezi, İzmir, 1987, s.48-61, 270 vd.

¹⁶ Kemal Yavuz, *Âşık Paşa Garib-nâme*, II/1, İstanbul, 2000, s.73-109.

¹⁷ Kemal Yavuz, Osmanlı Devleti'nin Kuruluş ve Sonraki Devirlerinde Âşık Paşa'nın Türk Edebiyatının Temellenip Şekillenmesindeki Rolü; *Konya Selçuk Üniversitesi, Kuruluşunun 700. Yıl Dönümünde Bütün Yönleri İle Osmanlı Devleti Uluslar Arası Kongresi*, 7-9 Nisan 1999, Konya, tebliğ. Ayrıca Edebiyatımızda Gezen Nefesler, *Tarih ve Medeniyet*, Nisan 1999, S. 61, İstanbul, 1999.

yolunu kaybedenlere yol göstermeyi sıkı sıkıya tembih eder.¹⁸ Birliğin önemi üzerinde durur ve bu fikri on hikayede işler. Kooperatif fikrine yer verir. İlme büyük değer verir. Âlimleri örnek gösterir. Özellikle dört büyük imama gönülden bağlıdır.¹⁹ Prof. Dr. Mehmet Kaplan'ın öneme işaret ettiği gibi, Osmanlı Türklerinin kurmuş oldukları cihan devletinin ideolojik ve metafizik temelini hazırlar.²⁰ Ayrıca edebiyatımızda tasavvuf alanının ilk temsilcileri arasında yer alır.²¹

Âşık Paşa, devrinde en büyük mesnevi yazarıdır. Ayrıca gazeller de yazmıştır.²² O önder bir bilgin ve düşünürdür. Halkı aydınlatmada bir hayli gayret sarf etmiş ve bütün ömrünü öğrenmek, yazmak ve öğretmekle geçmiştir. Bu yüzden bilim adamlarımız onu, Türk ahlâkçılarının başında sayarlar.²³ Âşık Paşa'nın ulaşılmaz bir görüşü vardır. O eserini düzenlerken bile onlu sistemi kullanır. Ona göre onlar ve katları sonsuza açılan bir penceredir. Bunun da ötesinde Türkçenin ifade gücünü günümüzden daha canlı bir şekilde Âşık Paşa'da buluruz. Bu da onun samimi oluşundan, Türkçe için düşünüp fikirler ileri sürmesinden ve büyük gayret sarfetmesinden ileri gelir. Âşık Paşa kendi ana dilinde yazdığı eseri ile tasavvufu bile en ince şekilde anlatmaktadır. Bu, Türkçenin daha o günden ilim dili olması demektir. Âşık Paşa bunu gerçekleştiren ve eserini Türk milleti için yazan, âlim şair ve düşünürümüzdür.

Eserleri:

Âşık Paşa'nın en önemli eseri 10613 beyitten meydana gelen *Garib-nâme* adlı büyük mesnevisidir. On bölüm hâlinde yazılan bu eserin beyit sayısı, nüshalara göre değişiklik gösterir. Saadeddin Nüzhet Ergun'un bildirdiğine göre 10293, Amil Çelebioğlu'nun sayımına göre de

¹⁸ Kemal Yavuz, *Âşık Paşa Garib-nâme*, I/2, s. 643-653.

¹⁹ Kemal Yavuz, *Âşık Paşa Garib-nâme*, II/2, s.773-779.

²⁰ Mehmet Kaplan; *Âşık Paşa'da Birlik Fikri, Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar*, I, Dergah Yayınları, İstanbul 1976, s.177-189.

²¹ Fuad Köprülü, *MEB. İslam Ansiklopedisi*, Âşık Paşa maddesi, s.704 ve *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Ankara 1976, s.241.

²² Saadeddin Nüzhet Ergun, *Türk Şairleri*, I, 1 Haziran 1936, nr.9, İstanbul 1936, s.130.

²³ Mehmet Ali Aynî; *Türk Ahlâkçuları*, İstanbul 1993, ikinci baskı, s. 15-34.

10015 ve 10312 beyittir.²⁴ Eser, fâilâtün fâilâtün fâilün vezni ile yazılmıştır. Eserin başında, Farsça mensur bir dibâce bulunmaktadır. Bundan sonra gelen 228 beyitlik kısımda tevhidler, münâcât, Peygamber ile dört halifenin methine yer verilmiştir. *Kutadgu Bilig*'de de görülen bu tertipten sonra asıl bölümlere geçilir. *Garib-nâme*'nin bölümleri onar kıssaya yer verir. On bölümde 100 kıssa bulunur gibi görünürse de, her bölümdeki kıssalar on ile çarpıldığı takdirde eserin en azından 550 konuyu işlediğini veya şairin bu kadar mesele üzerinde durduğunu belirtmek gerekir. Böylece açılan ve bu açılmada genişleyen, genişleyip büyürken de nizam ve intizamını koruyan, insanı daha ötelere çeken hendesî bir eserle karşılaşırız. İşte *Garib-nâme*'nin belli başlı özelliği budur. Bu durum, şairinin ne derecede geniş bir düşünce ve ibretle baktığını, nasıl bir hayal gücüne sahip olduğunu, ne derecede görüş ve inceliklere dikkat ettiğini, ilmî titizliği ile nizam ve intizam içinde olduğunu göstermesi ve hikmet yönünü vermesi açısından da önem taşır. Bu yönden bakılınca eserde karşılaşılan şaşırtıcı durum, tertibi, orijinal olması ve bir benzerinin yazılmaması bakımından, kitabın niçin *Garib-nâme* adı ile anıldığının da sebebidir. Ayrıca eser, tasavvufî yönde Hakk'a kavuşmanın sırlarını vermesi bakımından da önemlidir. Dünya bir gurbet yeri kabul edilirse, *Garib-nâme* adının bir başka anlamı ile de karşılaşırız. Ancak Âşık Paşa kitabını anlatırken âleme baktığını, ibretler gördüğünü, bütün bunları bir yere toplayıp bir kitap yaptığını, böylece on bölüm ve her bölümde on destana yer verdiğini, her bir meseleyi kılı kırk yarararak anlatmaya çalıştığını anlatır. Bu açıdan bakılınca, eserin isminin birinci olarak temas ettiğimiz şekilde uygunluk gösterdiğini söylemek yerinde bir hükümdür.

Garib-nâme'nin en önemli özelliğinden biri de eserin tercüme olmayıp telif olmasıdır. Bu durum bir bakıma Türk edebiyatının Farsça ve Arapça edebî eserlerin tercümesi ile işe başladığı gibi yanlış iddiaları da çürütmektedir. Bu iddia üzerinde düşünülecek olursa, Türkler İslam inanç daireesi içinde yer almış ve karşılaştıkları yenilikleri de almaktan çekinmemişlerdir. Bu itibarla İslamiyet'ten sonra edebiyatında, zevkinde,

²⁴ Saadeddin Nüzhet, *Türk Şairleri*, I, 1 Haziran 1936, nr. 9, İstanbul, 1936, s.130 vd. ve Amil Çelebioğlu, *Türk Edebiyatında Mesnevi -XV.yüzyıla kadar-* İstanbul 1999, s.49.

inancında ve tarihinde yeni gelişmeler olmuştur. Ancak bu gelişmelere ve yeniliklere açılırken kendi zevki ve tabiatına göre bir yol tutmuş, ele aldığı konuları asıl ruhuna göre işlemiştir. Bu bakımdan kendine has orijinal eserler verdiği gibi örnek aldığı eserleri de aynen tercüme etmeyerek telif tarafında gitmiştir. Bu, Türk edebiyatının benliğini koruyarak gelişip yayıldığını gösteren başlıca özelliğidir.

Garib-nâme'de hacimli bir eser olması bakımından bazı beyitlerin, aynen veya az çok değiştirilerek tekrar edildiği de görülür. Ayrıca her kıssanın başında ve sonunda benzer ifadeler yer verildiği de bir gerçektir. Eserin açık ve çekici anlatımı, anlaşılabilir bir dili vardır. Dikkat çeken bir başka özellik eserde, Arapça ve Farsça tamlamalara sadece gerek duyulunca, çok az sayıda yer verilmesidir. Bunun yanında bazı beyitlerde Arapça ve Farsça kelimelere hiç yer verilmediği gibi, alınanlar da bilinçli olarak bir ölçü dahilinde alınmıştır. *Garib-nâme*'nin bu bakımdan açık ve anlaşılır bir dili vardır. Bunun yanında metne bir göz gezdirince, bugün kullanımdan kalkmış pek çok kelimenin, eserdeki varlığı hemen fark edilir. Ayrıca seyrek de olsa, Eski Türkçeden gelen bazı eklerle karşılaşırız. Bir de Âşık Paşa'nın eserinde ilmî ölçülere uygun olarak pek çok kelime türettiği söylenebilir.

Garib-nâme'nin elde bulunan ilk nüshaları on beşinci yüzyıla aittir. Tesbit edebildiğimiz kadarı ile eserin 115 nüshası vardır. Bunlardan 35 adedi yurt dışına kaçırılmıştır. Yazıldığından beri, kaybolanları bir yana bırakırsak, 600 sene gibi bir zamanda nüshalarının çoğalarak gelmesi *Garib-nâme*'nin ne derece kıymetli bir eser olduğunu da göstermektedir. *Garib-nâme*'nin bütün nüshaları tek cilt olmasına rağmen, Süleymaniye Kütüphanesi Laleli 1752/1-2 numarada kayıtlı nüshası iki cilt hâlinde yazılıp düzenlenmiştir. Eserin hat bakımından en güzel nüshası bu numarada kayıtlı olmaktadır. Bu nüsha Mısır devadarlarından Yaş Bek adına 882/1477 yılında istinsah edilmiştir.²⁵

²⁵ Fuad Köprülü, MEB. İslam Ansiklopedisi, Âşık Paşa maddesi, s.705). Bu nüsha aslına uygun olarak, iki cilt hâlinde yayımlandığı gibi (Bkz. Kemal Yavuz, *Âşık Paşa Garib-nâme*, -özgün baskı- c. I, II, Türk Dil Kurumu Yayınları: 764/1, 764/2); yine eser, orijinal, transkripsiyonlu karşılaştırmalı metin ve günümüz Türkçesi ile, Türk Dil Kurumu tarafından dört cilt hâlinde yayımlanmıştır. (Bkz. Kemal Yavuz, *Âşık*

Garib-nâme ile ilgili dikkat çeken bir başka durum, eserin çeşitli görünüşlerde karşımıza çıkmasıdır. Bunlar daha sonra başkaları tarafından başka isimler altında düzenlenerek ortaya konan ve *Garib-nâme*'den seçilen eserlerdir. Mesela Cambridge Üniversitesi Kütüphanesi'nde Or.223(7) numarada kayıtlı olan *Esrâr-ı Hakâyik ve Rumûz-ı Dekâyik*²⁶ adlı eser bunların başında gelir. Yine Prof. Dr. İsmail Erünsal Kütüphanesi'nde yazma bir mecmua arasında bulunan *Zübdetü'l-Esrâr* da böyle bir eserdir. Bir de Süleymaniye Kütüphanesi Uşşâkî kitapları 350 numarada kayıtlı *Tasavvuf Risâlesi* de *Garib-nâme*'den seçilmiş ve nesir olarak yazılmış başka bir eserdir.²⁷

Fakr-nâme, *Vasf-ı Hâl*, *Hikâye*, *Kimya Risâlesi* de Âşık Paşa'nın yazdığı küçük kitapçıklardır. Bunlar yazılmış fakat *Garib-nâme* dışında kalmış risalelerdir.²⁸ Araştırmalarımız sonucunda bu eserlerin başka nüshalarını da tespit etmiş bulunuyoruz. Bunlardan başka olarak, Âşık Paşa'nın, *Vasf-ı Hâl* ve *Kimya Risalesi* gibi tek destanı ihtiva eden, manzum risaleleri de bulunmaktadır.

1. *Dâsitân-ı Mâzî ve Müstakbel ü Hâl*
2. *Dâsitân-ı Su'âl-i Acîb ü Garîb*
3. *Dâsitân-ı Hammâl*
4. *Dâsitân-ı Seyyid ve Şeyh ü Müftî*

adını taşıyan bu küçük eserler, Agâh Sırrı Beyin yayımladıkları da dahil, kanaatimize göre *Garib-nâme* içine girememişlerdir.

Paşa Garib-nâme, c. I/1, I/2, II/1, II/2, Türk Dil Kurumu Yayınları: 764/1, 764/2, İstanbul, 2000.

²⁶ Ayşe Gürol; Âşık Paşa ve Garipname'si, Boğaziçi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, mezuniyet tezi, İstanbul 1991, s.22)

²⁷ Cihan Okuyucu; Âşık Paşa'nın Tasavvuf Risalesi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S. 2, Kayseri, 1992, s.197-213.

²⁸ Agâh Sırrı Levend; Âşık Paşa'nın Bilinmeyen İki Mesnevisi, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı, Belleten*, Ankara, 1953, s.205-225 ve Agâh Sırrı Levend; Âşık Paşa'nın Bilinmeyen İki Eseri Daha: Hikâye ve Kimya Risalesi, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı, Belleten*, Ankara, 1954, s.265-276.

Risâle fi Beyâni's-Sema ise ele geçmemiş bir eserdir.²⁹ Ayrıca mensur olarak elimizde bulunan *Risâle-i Âşık Paşa* da, şairin dikkat çeken bir başka eseridir. Bunları da hesaba katarsak, Âşık Paşa'nın eserlerinin sayısı onu geçmektedir.

Şiirler

Âşık Paşa'nın *Garib-nâme* ve diğer eserlerinden başka olarak yazdığı gazellerdir. Bunlar üzerinde Sadeddin Nüzhet ile Abdülbaki Gölpınarlı çalışmışlar ve bazı şiirleri neşretmişlerdir.³⁰

Âşık Paşa'nın *Garib-nâme* dışında kalan bulabildiğimiz bütün şiirleri ve küçük mesnevîleri, yayımlananlar da dahil, filolojik açıdan yeniden okuyup karşılaştırarak, devrinin Türkçesi ile, bir cilt hâlinde ve Âşık Paşa üzerinde yaptığımız bütün araştırmalarımızla birlikte daha geniş şekilde, neşredebiz.

---

²⁹ Bursalı Mehmet Tahir; *Osmanlı Müellifleri*, c.I, İstanbul 1333, s.110.

³⁰ Sadeddin Nüzhet Ergun; *Türk Şairleri*, c.I, 1 Haziran 1936, nr.9, İstanbul, 1936, s.130 vd. / Abdülbaki Gölpınarlı; *Yunus Emre ve Tasavvuf*, İstanbul, 1961, s.295-346 ve Abdülbaki Gölpınarlı; *Âşık Paşa'nın Şiirleri*, *Türkiyat Mecmuası*, c.V, İstanbul, 1936, s.87-101.